

СТАНОВИЩЕ

**по дисертация за присъждане на образователна и научна степен
„Доктор” на Полимира Митева**

**на тема „Етническите предразсъдъци в контекста на междугруповите
отношения”, с научен ръководител проф. д-р Йоланда Зографова**

**Проф. д.пс.н. Толя Стоицова
Департамент „Масови комуникации“
Нов български университет**

Представеният за защита дисертационен труд от докторант Полимира Митева, свързан с изучаване на предразсъдъците в междугруповите отношения на трите големи етноси в българската култура – български, ромски и турски, представлява сериозно теоретично и емпирично научно изследване. Темата може да се определи като особено актуална по два критерия. Първият, съвместното етническо съществуване в нефедеративна република, каквато е нашата държава, бих нарекла вечно актуален проблем, свързан със запазването на етническия баланс или етническия мир, още повече, след процеса на преименуването на българските турци. Вторият критерий, е свързан с все още съществуващото икономическо неравенство между различните етноси у нас. Вследствие на различията, докторант Митева не случайно и особено сполучливо избира за своето проучване етническите предразсъдъци в контекста на междугруповите отношения.

Дисертацията е структурирана в три основни глави, придружени с увод, заключение, използвана литература и приложения. Трудът е в общ обем от 154 страници, в който се включват 43 таблици и 12 графики. Отлично впечатлени ми направи използваната литература – 165 научни източника, по-голямата част от които, на английски език, тъй като не са много разработките по етническите проблеми в българската психология.

Още от структурирането на дисертацията проличава много добрата логика на дисертанта, според мен безспорно достойнство на докторанта, логика, която изяснява в теоретичен и емпиричен план основните концепти, фигуриращи в титула на труда. Така първата част на дисертацията в теоретичен план изяснява формирането и типовете предразсъдъци и съществуващите негативни етнически стереотипи. Фокус на внимание за

докторант Митева са и социалните етнически идентичности, които неминуемо се отразяват в междугруповите отношения и които водят до дискриминация на по-малките етноси. Не е пропусната и ролята на емоциите като медиращ фактор за влияние. За мен специален интерес и донякъде изненада представлява включването на междугруповите политически действия и нагласи (параграф 1.8., с. 48). В този параграф се третира повече проблемите за предразсъдъците срещу чужденци, расовата дискриминация и от тук – етническите проблеми. Смятам за особен сполучливо включването на този параграф, тъй като в първата хипотеза от изследването се проверява дали предразсъдъците имат „значима отрицателна връзка със социо-политическата подкрепа от страна на мнозинството към двете малцинства“ (с. 59).

Заключението ми по отношение на първа глава е, че докторант Митева познава много добре теориите, свързани с темата, която проучва. Още по-съществено за мен е умението на докторанта да се фокусира върху източници, представящи теоретични постановки, корелиращи пряко със съдържанието на нейната работа, като при това да ги представя стегнато с най-съществените моменти от тях.

Както е прието класически в разработването на дисертационни теми, Полимира Митева представя детайлно методологията и дизайна на изследването във втората част на работата си. Основната цел на изследването е „да се разкрият и анализират факторите, които влияят върху формирането и редуцирането на предразсъдъците към двете най-големи етнически малцинства в страната“ (с. 58). За достигане на тази цел са формулирани ясно пет задачи. Номерацията на хипотезите малко ме обърка, тъй като няма хипотеза №5, след под-хипотези 4.1. и 4.2. следва хипотеза 6. За сметка на това, хипотезите са точно формулирани и защитени от два теоретични модела за връзки между променливите и за медиаторната роля на позитивните емоции по отношение на връзката на предразсъдъци и позитивен контакт между етносите.

В процедурата на изследване са включени адекватни методи. Два от тях са скала за изследване на явните предразсъдъци и скала за позитивните емоции, с 5-степенна Ликертов тип скала за отговори, приложени по отделно за трите етноса. Позитивният контакт се измерва с един айтем, Ликертовата скала е с дихотомни отговори в двата си полюса (винаги-никога). Социално политическата подкрепа и социалните норми се измерват също с

подобни скали. Още едно достойнство на работата е много прецизното представяне в дисертацията на надеждността на скалите, както и квотите на изследваните лица по градове.

Безспорно с най-голяма тежест и най-интересна е третата глава с представяне на резултатите от авторовото изследване и тяхната интерпретация. Специално искам да подчертая и съразмерността на отделните части в дисертацията, която бих нарекла перфектна. Имам предвид, че третата глава е най-обемиста, както би следвало да бъде, тъй като е изцяло авторова. Подобно съотношение между главите не бих казала, че се случва често. Това е голямо преимущество за докторант Полимира Митева.

Накратко ще представя резултатите във връзка с издигнатите хипотези. Първата изцяло се потвърждава, или предразсъдъците към ромите значимо намаляват подкрепата за социални реформи от страна на етническите българи. По отношение на медиращата роля на позитивните емоции, се оказва, че тя води слабо редуциране силата на отрицателното влияние на явните предразсъдъци към ромите върху социално-политическата подкрепа. Като прибавим и Хипотеза 3, резултатите „подкрепят допусканията, че явните предразсъдъци са в отрицателна връзка със социо- политическата подкрепа от страна на мнозинството към двете малцинства и че позитивните емоции ще повлият положително върху връзката на предразсъдъците и подкрепата” (с. 124).

Четвъртата хипотеза, залагаща на модераторната роля на социалните норми при връзката на явните предразсъдъци и социо-политическата подкрепа от страна на мнозинството към малцинствата, не се подкрепя от данните на изследването. Нека отбележа по този повод коректността на автора на дисертацията: Въпреки, че в литературата съществува теоретични и емпирични данни за подобна връзка, докторант Митева дава коректна интерпретация на собствените си данни, които отхвърлят хипотезата. Обяснението е, че социалните норми действат самостоятелно и не работят като модератор в българската култура.

По отношение на шестата хипотеза, която частично се потвърждава, честотата на контакт с роми показва тенденция за намаляване на подкрепата от страна на мнозинството, а при българските турци, тенденцията посочва редуциране на отрицателно влияние на явните предразсъдъци върху социално-политическата подкрепа. И накрая, седмата хипотеза – докторантът нарича резултатите „образец за действието на медиатора“ (с. 48 от

автореферата), защото те илюстрират благотворното действие на контактите между етносите, подплатени с позитивни емоции.

Заключението представя коректно основните изводи от изследването като завършва с лансиране на идеята за последващи изследвания със същата методика по отношение на други етнически групи, свързани със съвременните емиграционни процеси.

Авторефератът отразява по същество дисертацията. Приемам приносите така, както са формулирани. Те обхващат както формирането на теоретични модели, така адаптация на методики и възможност за приложение на резултати в практиката. Публикациите по темата са три. Две в сериозни български научни списания – „Социологически проблеми“ (2014) и „Психологични изследвания“ (2015). Третата е на английски език в *Journal of Community & Applied Social Psychology* (2017). Тъй като няма посочени страници, предполагам, че статията е под печат.

Преди заключението си, искам да отпратя две малки технически бележки към дисертацията:

1. По-голяма прецизност към номерациите – имам предвид, например, номерацията на хипотезите, пета така и липсва, но има шеста и седма. В заключението на дисертацията, ако общите изводи бяха номерирани и съотнесени към хипотезите, биха направили текста по-лек за възприемане.
2. Смятам, че обемът на авторефератът е по-голям от необходимото. Това ми направи впечатление, тъй като дисертацията е много добре премерена по отношение на частите си като обем и имах същото очакване за автореферата.

Позволявам си тези критични бележки, които не омаловажават работата на докторанта, по две причини. Едната е, че дисертацията е отлична, а исканата степен освен научна, е и образователна. Другата причина е, че искам да предложа трудът да бъде издаден като монография, за да бъде полезен не само за изследователите, но и за практиците.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Докторант Полимира Митева представя сериозно разработен аналитичен дисертационен труд с изводи, подкрепени с резултати от собствено изследване. Авторефератът пресъздава точно съдържанието на дисертацията с приносите в нея.

Докторантът има необходимите публикации по темата. Отново подчертавам, че бележките ми са доброжелателни, насочени по-скоро към евентуалното публикуване на труда в монография и не принизяват по никакъв начин достойнствата на дисертацията. За мен без съмнение трудът удовлетворява и най-високите изисквания по закон за исканата степен и затова убедено предлагам на уважаемите колеги от научното жури да присъдим образователната и научната степен „Доктор“ на Полимира Митева за дисертацията ѝ на тема „Етническите предразсъдъци в контекста на междугруповите отношения”.

07.12.2017

Член на научното жури:

Проф. д.пс.н. Толя Стоицова